

syntézou, která z obou elementů činí víc, než by byly samy o sobě. Vedle toho jsme u subjektu dramatu zjistili jednotnost, která vy- značuje subjekt epiky (vypravovatele), i mnohotnost, která je vlast- ní subjektu lyrickému: v podobě dramatické osoby pak se subjekt uplatňuje ještě výrazněji než v lyrice a v podobě ústředního sub- jektu dramatu ustupuje ještě více do pozadí než v epice. A koneč- ně v dramatickém času jsme rozeznali syntézu přítomného času s minulým, tedy zároveň lyrického času s epickým.

Správnosti pojetí dramatu jako syntézy lyriky s epikou zdá se nasvědčovat i noetický aspekt jednotlivých druhů. Tak rozdíl mezi lyrikou a epikou spočívá v podstatě v tom, že v lyrice splývá sub- jekt s objektem, je v něm obsažen a zároveň sám je v sobě obsa- huje, kdežto v epice je subjekt od objektu odlišen, zaujímá k němu určité stanovisko. Z tohoto rozdílu vyplývá pak i rozdíl ve způso- bu, jakým je objekt hodnocen: v epice dochází k hodnocení v už- ším smyslu, totiž k hodnocení výslovnému, které je do jisté míry odděleno od podání objektu; objekt je podán více méně „objektiv- ně“ a potom je výslovně zhodnocen, např. hodnotícím podotknu- tím subjektu. Naproti tomu v lyrice se uplatňuje především hod- nocení bezprostřední (např. určité citové zbarvení), které je dáno již samým formováním jazykového projevu, který podává objekt. V dramatu je subjekt v podobě ústředního subjektu od objektu odlišen a podává jej ještě „objektivněji“ než subjekt epický, neboť jej netraktuje, nýbrž přímo předvádí; zároveň však v podobě dra- matické osoby s objektem splývá, jsa jeho součástí a dáváje svým řečem smysl na základě svých vztahů k ostatním; smysl každého kontextu je tedy bezprostředním hodnocením. Hodnocení výslov- né pak se děje jednak poznámkami, jednak podotýkáním vkláda- ným do úst osobám. — Z poměru mezi subjektem a objektem ne- vyplývá však jen způsob hodnocení objektu, nýbrž také poměr mezi básnickým dílem a skutečností. Tak v lyrice, kde subjekt s ob- jektem splývá, nese na sobě dílo zřetelné stopy situace, v které se subjekt nalézal při vzniku díla, kdežto v epice jsou stopy této si- tuace do značné míry setřeny a místo toho existuje daleko těšněj- ší vztah ke skutečnosti, s níž dílo vstupuje ve styk prostřednictvím svého tématu. V dramatu je opět rovnováha mezi obojím, proto- že na jedné straně je zde dialog osob těsně spjat s určitou situa- cí a na druhé straně právě proměny této situace tvoří téma dra- matu, jeho děj.

Zde však problematika básnického druhu ústí do širší proble- matiky filosofie jazyka vůbec. Vstupuje totiž zásadně každý projev se skutečností v dvojí styk: jednak je zasazen do určité situace (předmětné a psychologické), jednak vchází ve styk se skutečnos- tí prostřednictvím svého tématu. Každý jazykový projev má sice oba tyto druhy sepětí se skutečností, ale jejich vzájemný poměr je případ od případu různý; zpravidla nabývá jedno převahy a osla- buje druhé. V krajních případech může převaha jednoho z nich vzrůst do té míry, že se druhé stává nežitelným. Takovou krajní převahu zasazení do situace lze nalézt např. v nadávce, zejména v takovém užítí, kdy je přímo jednáním a také by jiným, mimo- jazykovým jednáním mohla být nahrazena: je to např. nadávka, která má vyvolat rvačku; sepětí s aktuální situací je tak těsné, že za- sazením těžce nadávky do jiné situace by se její zásah do skutečnos- ti citelně změnil. Přesto však i ona vstupuje ve styk se skutečností zprostředkovanou tématem, neboť „nadávka je druh tropů, jakási metafora, apostrofa, příměrová zkratka, záměna nevýrazného vý- raznějším či aforistický soud“.³⁾ — Krajní převahu styku se skuteč- ností prostřednictvím tématu najdeme např. v projevech čistě teoretických, jejichž nárok na nadindividuální a nadčasovou plat- nost je přímým projevem snahy o oslabení vztahu k aktuální situa- ci, aby se daný projev mohl uplatnit v situaci jakékoli. Zároveň však vývoj jednotlivých věd ukazuje, že každá teorie je do značné míry determinována dobou a místem svého vzniku; i čistě teore- tický projev má tedy vztah k aktuální situaci, v které vznikl, byť byl tento vztah po jistou dobu latentní a odhaloval se teprve tehdy, kdy je příslušný vědecký systém překonán systémem jiným.

Ve výstavbě jazykového projevu odpovídá převaze zasazení do situace převaha významové statiky, převaze tématu pak převaha významové dynamiky. V krajních případech máme na jedné straně izolovanou statickou jednotku (nadávka, demonstrativum atp.), na druhé straně projev zdůrazňující logické vztahy, které zbavují jednotlivé statické jednotky jakéhokoli samostatného významu.⁴⁾ — Z toho by tedy vyplývalo, že lyrika je spíše doménou významo- vé statiky, epika spíše dynamiky. Toto konstatování by se snad

3) Jarní *almanach* Kmeny, Praha 1932, s. 107n.

4) Srov. např. snahu některých směrů v moderní logice přiblížit se „jazyku“, kde „význam“ je každé jednotce dodáván teprve kontextem.